

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»
Экономический факультет
Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»
Экономический факультет
Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И НЮАНСЫ ПЕРЕХОДА В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник On-line Международной научно-практической
конференции 21 февраля 2025 года**

УДК 657(47+57)
ББК 65.053
П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – PhD, доцент *Каршалова А.Д.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат
экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д.Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат
экономических наук, доцент *Л.Н.Сорокина*

**П78 «Международные стандарты учета и аудита:
практика применения в условиях цифровой экономики»:** сборник статей
Международной научно-практической конференции. Астана, ЕНУ им
Л.Н.Гумилева, 2025. – 304 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов,
докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной
научно-практической конференции 21 февраля 2025 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

*Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам,
представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов
несут авторы статей.*

© Коллектив авторов, 2025
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2025
© РУДН, 2025

ISBN 978 601 337 121 4

СОДЕРЖАНИЕ

Абдула-Заде Георгий Заурови., Петровская М.В. Новые аспекты налоговой среды 2025	6
Абдулина Мадина Ельнуровна Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	10
Кумехов К.К., Шахарова А.Е., Абдулина М.Е. Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	13
Айболатова Аяжан Айболатовна., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Интеграция корпоративного учета и анализа в процесс мониторинга и аудита госзакупок в Казахстане: вызовы и перспективы	16
Алайи Кибанду., Ольга Николаевна Протасова. Бухгалтерский учёт и аудит финансовых результатов в условиях цифровой трансформации	19
Алтынбек Айгерим Бакыткызы., Жаксыбеков Алишер Алматович. Новые направления в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержке бизнеса в связи с пандемией	23
Антонов Даниил Евгеньевич, Влияние цифровой экономики на развитие методов бухгалтерского учёта	27
Асадилобеков Руслан Шодмонбекович., Мартынович Светлана Николаевна. Противодействие корпоротивной коррупции	30
Афонин С.Д, Абуева М.М. Востребованность профессии бухгалтера и аудиторов эпоху цифровизации	35
Ахмад Заки. Китайские инвестиции как ключевой фактор поддержки и развития российской экономики в условиях санкций Запада	38
Әнел-Ханым Сабитова., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Инструменты системы внутреннего контроля предприятий нефтедобывающей отрасли	42
Абуева Милана Магомед-Салиевна., Батжаргал Батцэцэг. Роль комплаенса и корпоративных расследований в противодействии корпоративным преступлениям	47
Балкунов Юрий Викторович, Петровская Мария Владимировна., Проблемы развития управленческого анализа в Российской Федерации	50
Бекмырзаев Алтынбек. Финансовые результаты деятельности организации и оценка эффективности их использования	57
Брук Юлия Михайловна. Налоговая реформа 2025 г. Не забываем «старые» налоговые льготы	60
Ван Линьжуй Тренды международного налогообложения и валютного контроля	64
Ветрова Алина Дмитриевна, Дуброва Марина Викторовна. Финансирование национального проекта «туризм и индустрия гостеприимства» за счет средств федерального бюджета	66
Волдохина Елизавета Александровна Концепция качества аудита: управление ключевыми элементами	70
Глушанков Кирилл Владимирович., Сорокина Лариса Николаевна. Капитализация затрат как способ завышения экономических результатов	75
Громова Ксения Алексеевна., Кумехов Константин Колумбиевич. Цифровизация, как предпосылка формирования новых учетных систем	78
Дикомбаева Каныкей Болотовна Пути эффективности использования собственного капитала	83
Егорова Валерия., Кошурко Владимир., Мартынович Светлана Николаевна. Появление ИИ в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержки бизнеса	88
Журкин Даниил Владиславович. Интеграция искусственного интеллекта в аудит	92
Жолаева М.А. Развитие устойчивого развития в бухгалтерском учете - когнитивный	96

и концептуальный подходы	
Захарова Елизавета Юрьевна., Терентьева Татьяна Олеговна. Российские и международные стандарты учета издательской деятельности	101
Искакова Айгуль Болатбековна. Риск-ориентированный подход в системе управления охраной труда на предприятиях	106
Каирканова Зульфия Раисовна., Аманова Г. Data-mining и перспективы применения в аудите: вызовы и преимущества	109
Какен Алуа Азаткызы. Редомициляция компаний в международной практике: деофшоризация и декларирование зарубежных активов	115
Котов Егор Александрович оценка эффективности использования оборотных активов ОАО «РЖД»	119
Кыдырбек Айида Ердоскызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Современные цифровые инструменты для повышения качества аудита и выявления мошенничества: кейсы из Казахстана	122
Лай Тху Фыонг. Внедрение МСФО во Вьетнаме: анализ текущей ситуации	128
Маркарян Рубен Мкртичович. Развитие производства вина в Грузии: состояние, проблемы, перспективы	132
Мендыгалиева К.К ., Сорокина Л.Н. Большие данные во внутреннем контроле. Опыт и практические рекомендации	137
Менешова Айгерим Кадирбековна. Роль внутреннего аудита в предотвращении финансовых потерь компании	141
Мұратқызы Ә., Аманова Г.Д. Эволюция международных стандартов учета и аудита в цифровой экономике: конвергенция, риск-ориентированный подход, комплаенс-анализ и роль консолидированной отчетности	144
Владимир Викторович Набатчиков. ГИС-технологии на стыке рисков и возможностей: комплаенс, безопасность и инвестиции в эпоху данных	151
Омукеева Айдай. Анализ эффективности использования нематериальных активов	154
Першина Александра Денисовна., Сидоренко Евгения Олеговна., Неспанова Ирина Викторовна. Внутренний аудит: как достигать результатов и соблюдать баланс интересов	156
Петрунин Дмитрий Александрович Совершенствование прямого метода оценки налогового потенциала региона.	159
Петялина Анна Валентиновна. Типовые схемы и методы мошенничества	162
Потехина Елена Витальевна. Некоторые подходы к оценке инвестиционной привлекательности города Москвы	165
Рамазанова Аружан Куанышовна., Абуева Милана Магомед-Салиевна Манипуляции с финансовой отчетностью	169
Рыбалко Галина Николаевна, Дуброва Марина Викторовна. Развитие внутреннего туризма при реализации национальной цели «устойчивая и динамичная экономика»	172
Рысбек кызы Алия. Анализ эффективности использования основных средств	176
Адилбай Улпан., Сансызбай Аруна., Сағынбаева Алина., Сейтканова Саяна., Шынтас Гулсая. Тренды международного налогообложения и валютного контроля	179
Сериккали Сабит. Достижение высокого уровня прибыльности в амбидекстрии управленческого учета	183
Темфак Джиоги Ален., Петровская Мария Владимировна. Инвестиционная привлекательность компании Камеруна	190
Шамшетов Ербол Бахадурулы., Рыскелдиева Дильназ Талғатбекқызы. Риск ориентированный подход в аудите	193
Шапакова Роза. Оценка платежеспособности предприятия и способы ее обеспечения	196
Magzumova Ayaulym Kazhibekovna., Shakirova Moldir Bolatovna., Abdullina Medina Erzhanovna. Tax exemptions and incentives in developed countries	199

Amankossova Danagul., Nurkasheva N. S. Innovative approaches to financial stability analysis: the role of artificial intelligence, big data and blockchain in modern conditions	203
Bekenova Adiya Kairatova. Automation of accounting	209
Oryntay Aidana Kairatbekkyzy, Pirim Amina Ayankyzy, Sukhankulov Arman Karimovich. Identifying and mitigating fraud risks to improve business integrity and investment attractiveness	214
Popov Georgii Evgenievich. Assessment of investment attractiveness of seaside districts of the Kaliningrad Oblast	219
Hakimova Malika Rahim qizi., Ochilov Ilyos Keldiyorovich. Improving cost accounting and product costing	223
Айсаева Үміт Орысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару	227
Ахибова Айнұр Кинабекқызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Қазақстандағы сауда ұйымдарының экспорттық-импорттық операцияларын автоматтандырудың тиімділігі	232
Алшынова Шұғыла Нұрболқызы., Кажмухаметова А.А.Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері	236
Жанат Жанерке Мұратқызы., Кажмухаметова А.А. 16 (IFRS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес жалдау есебінің ерекшеліктері	241
Ибраева Анель Батырбекқызы., Акимова Бибигуль Жармухаметовна. Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері	245
Куанышова Асем Жаксыбаевна., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі	251
Нұржан Лейла Нұртілеуқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Кәсіпорынның тәуекелдерді басқару жүйесіндегі басқарушылық талдау	256
Орынбасар Шұға Нұрғалиқызы. Бағамдық айырмашылықтардың бухгалтерлік есептегі ролі	262
Рамазанова Мадина Алтынбековна., Садуакасова Кунсулу Жылкайдаровна Агротехсервис компанияларында Direct costing жүйесінде шығындарды есепке алу	267
Сарман Айнұр Болысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Цифрлық экономика дәуіріндегі қаржылық және басқарушылық есептің өзара байланысы	275
Сұлтанова Балнұр Абылайқызы, Садуакасова К.Ж.Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру	281
Тілеухан Гүлзат Серікханқызы. Кірістер мен шығыстарды сызықтық емес бюджеттеу	286
Узбаканова Шынар Берикхановна. Өнеркәсіптік экологиялық инновациялар кәсіпорындар жетістік факторы ретінде қоғамның теңгерімді дамуы	291
Хабибулла Нұрилла Тұрланқызы. Импорттық тауарлардың өзіндік құнын есепке алу әдістемесі	296
Айболатова Аяжан Айболатовна.,Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Цифровизация государственной системы закупок: путь к устойчивому и экологически безопасному развитию в Казахстане	300
Parmanova Faina.. Nurkasheva N. S.Accounts payable of the organization in conditions of instability of the economy methodological foundations of management and analysis	304

Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару

*Айсаева Үміт Орысбайқызы,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
Экономика факультетінің
"Есеп және аудит" мамандығы
1-курс магистранты
Қазақстан*

*Кайранбеков Бауржан Окташевич
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
э.ғ.к. "Есеп және талдау" кафедрасының доценті
Қазақстан*

Аннотация. Мақалада коммерциялық емес ұйымдардағы гранттық қаражатты есепке алуға байланысты тәуекелдер және олардың қаржылық есептіліктің дұрыстығына әсері қарастырылады. Тәуекелдерді жіктеудің негізгі аспектілері, олардың есеп берудегі көрінісі және КЕҰ-ға деген ашықтық пен сенімділікті арттыру үшін басқару әдістері зерттеледі.

Кілт сөздер: гранттарды есепке алу, қаржылық есептілік, тәуекелдер, коммерциялық емес ұйымдар, тәуекелдерді басқару, ашықтық.

Accounting for Grants in Non-Profit Organizations: Risks and Their Management

*Aisaeva U.O.
A 1st year master student in
"Accounting and Auditing" profile
Faculty of Economics
L.N.Gumilyov Eurasian National University
Kazakhstan*

*Kairanbekov B.O.
Candidate of Economics, Associate Professor
of the Department "Accounting and Analysis"
of the Eurasian National University named L.N.Gumilyov,
Kazakhstan*

Abstract. This article examines the risks associated with accounting for grant funds in non-profit organizations and their impact on the accuracy of financial reporting. The main aspects of risk classification, their representation in financial statements, and management methods to enhance transparency and trust in NPOs are analyzed.

Keywords: grant accounting, financial reporting, risks, non-profit organizations, risk management, transparency.

Коммерциялық емес ұйымдар қоғамдағы әлеуметтік, мәдени, экологиялық және басқа да маңызды мәселелерді шешуде үлкен рөл атқарады. Мұндай ұйымдардың тұрақты жұмыс істеуі көбінесе гранттық қаржыландыруға тәуелді. Алайда, гранттарды есепке алу күрделі процесс болып табылады және оның дұрыс жүргізілмеуі қаржылық тәуекелдерге, заң бұзушылықтарға және ұйымның беделіне нұқсан келтіруі мүмкін.

Гранттар – белгілі бір мақсаттарды жүзеге асыру үшін қаржыландырушы ұйымдар (үкіметтік емес қорлар, халықаралық ұйымдар, мемлекеттік гранттық бағдарламалар) ұсынатын қаржы ресурстары. Коммерциялық емес ұйымдарға берілетін гранттар бірнеше кезеңнен өтеді. Алдымен, грант алу – донор ұйым келісімшартқа сәйкес қаражат бөледі. Екінші кезең, грантты бөлу, бұл алынған қаражат ұйымның есеп-шотына түседі. Үшінші кезең қаражатты пайдалану, яғни грант тек мақсатына сай пайдаланылуы керек. Соңғы кезең есеп беру деп аталады, онда коммерциялық емес ұйымдар донорға қаржылық есеп беруге міндетті.

Қазақстандағы коммерциялық емес ұйымдар (КЕҰ) әлеуметтік, білім беру және мәдени бағдарламаларды іске асыруда шешуші рөл атқарады. Оларды қаржыландыру көздеріне мыналар жатады: **Мемлекеттік гранттар** – мемлекеттік грант операторы арқылы беріледі (мысалы, Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы); **Халықаралық гранттар** – USAID, БҰҰДБ, Дүниежүзілік банк сияқты ұйымдардан; **Корпоративтік және жеке демеушілер** – ірі компаниялар мен жеке қорлар.

Қазақстандағы КЕҰ-ны қаржыландырудың ерекшелігі гранттарға жоғары тәуелділікте жатыр. Бұл қатаң есепке алуды қажет етеді, өйткені донорлардың көпшілігі есеп беру мен қаражатты мақсатты пайдалануға қатаң талаптар қояды [1, с. 55].

III. Г. Абдурахмановтың мәліметінше, қазақстандық коммерциялық емес ұйымдардың шамамен 70%-ы ашық және нақты есептілікті ұсынуда қиындықтарға тап болады, бұл олардың қайта қаржыландыру алу мүмкіндігін төмендетеді [1, с. 57].

Гранттарды тиімді есепке алу – коммерциялық емес ұйымдардың қаржылық ашықтығын арттырудың маңызды факторы. Келесі кестеде ашық есептілік жүргізетін ұйымдардың үлесі мен олардың қаржылық тұрақтылығы арасындағы байланыс көрсетілген [2, с. 15].

Кесте 1: Қаржылық ашықтықтың КЕҰ тұрақтылығына әсері (%)

Қаржылық ашықтық деңгейі	Қаржылық тұрақтылық үлесі (%)
Төмен (0-30%)	35%
Орташа (31-60%)	55%
Жоғары (61-90%)	75%
Өте жоғары (91-100%)	90%
Ескерту: [2] негізінде автор құрастырған.	

Кестеде көрсетілгендей, коммерциялық емес ұйымдардың қаржылық ашықтық деңгейі мен олардың тұрақты жұмыс істеу мүмкіндігі арасында тікелей байланыс бар. Қаржылық ашықтығы төмен (0-30%) ұйымдардың тек 35%-ы ғана ұзақ мерзімді тұрақты қызмет ете алады. Орташа ашықтық деңгейі (31-60%) ұйымдарда бұл көрсеткіш 55%-ға дейін артады. Жоғары ашықтық деңгейі (61-90%) ұйымдарда тұрақтылық 75%-ға жетеді. Өте жоғары ашықтық (91-100%) деңгейі бар ұйымдар 90%-ға дейін тұрақтылыққа ие.

Бұл деректер қаржылық ашықтықты арттыру коммерциялық емес ұйымдардың ұзақ мерзімді дамуын қамтамасыз ететінін дәлелдейді.

2-кестеде гранттарды есепке алудағы негізгі тәуекелдер бойынша Қазақстан және халықаралық тәжірибе салыстыру нәтижесінде жиі кездесетін негізгі тәуекелдер көрсетілген [2, с. 18].

Кесте 2: Гранттарды есепке алу кезіндегі негізгі тәуекелдер (%)

Тәуекел түрі	Жиілік (%)
Қаржылық есеп қателері	40%
Шарттық міндеттемелердің бұзылуы	30%
Ақпараттың ашық болмауы	50%
Қаражатты мақсатсыз пайдалану	35%
Салық заңнамасын сақтамау	25%
Ескерту: «Академия НПО» [2] негізінде автор құрастырған.	

Қаржылық есеп қателері (40%) – ең жиі кездесетін мәселе. Дұрыс есеп жүргізілмеуі гранттың мақсатты жұмсалыуына кедергі келтіреді. Ақпараттың ашық болмауы (50%) – коммерциялық емес ұйымдардың сенімділігіне әсер ететін басты фактор. Шарттық міндеттемелердің бұзылуы (30%) – грант берушілермен келіспеушілік туғызатын маңызды мәселе. Қаражатты мақсатсыз пайдалану (35%) – тиімділікті төмендетіп, ұйым беделіне

нұқсан келтіреді. Салық заңнамасын сақтамау (25%) – коммерциялық емес ұйымдар үшін айыппұл салуға немесе гранттан айырылуға себеп болуы мүмкін.

Осылайша, гранттарды есепке алуда бірнеше тәуекелдер бар екені дәлелденеді. КЕҰ-дағы гранттармен жұмыс істеу кезінде кездесетін негізгі тәуекелдердің бірі – **қаржылық бұрмалаушылық (коррупция)**. Кейбір ұйымдар алынған грантты заңсыз немесе жеке мақсатта пайдалануы мүмкін.

LeClair (2024) зерттеуінде "жұмсақ коррупция" (soft corruption) термині қарастырылады. Бұл – КЕҰ-ның қаражатты заңды бұзбай, бірақ өз мақсатына пайдалануы. Атап айтқанда, басқарушылар грант қаражатын әкімшілік шығындарға жұмсап, жобаның нақты іске асуына аз қаржы бөлуі мүмкін [3, с. 117].

Зерттеу деректері бойынша, дұрыс есепке алынбаған гранттық қаражат көбінесе үкіметтік емес ұйымдар үшін сот ісіне және беделінің түсуіне әкеледі. Мысалы, ірі ұйым білім беру бағдарламаларын дамытуға арналған грант алған, бірақ бөлінген қаражаттың бір бөлігін әкімшілік қажеттіліктерге жұмсаған. Бұл гранттық келісімшарт талаптарын бұзғандықтан, ұйымға қатысты сот процесі басталып, нәтижесінде олар бөлінген қаражатты қайтаруға мәжбүр болған. Бұл негізгі демеушілердің кетуіне және болашақ гранттық байқауларға қатысу мүмкіндігінен айырылуына себеп болған. Ұйымның қоғам мен әлеуетті демеушілер арасындағы беделі айтарлықтай төмендеген. Бұл жағдай гранттық келісім талаптарын сақтаудың және қаржы қаражатын дұрыс есепке алудың үкіметтік емес ұйымның тұрақтылығы үшін қаншалықты маңызды екенін көрсетеді.

Тағы бір тәуекелдің бірі – **қаражатты мақсатсыз пайдалану**. Донорлар қаражаттың тек нақты мақсаттарға жұмсалуды талап етеді. Егер қаражат дұрыс пайдаланылмаса, грант қайтарылуы мүмкін.

Kirstein & Ganesan (2024) еңбегінде гранттарды тиімді басқару үшін автоматтандырылған жүйелерді енгізу керектігі айтылған [3, с. 83]. АҚШ-та кейбір мемлекеттік органдар роботтандырылған есеп беру (*Robotic Process Automation*) жүйелерін енгізіп, есеп беру жүктемесін 75%-ға дейін азайтып отыр. Тәуекелдерді басқарудың арнайы құралдарын енгізу гранттық қаражатты есепке алу жүйесін едәуір жақсартады. Шығындарды автоматты түрде жіктеу – бұл қаржылық ағындарды нақты құрылымдап, мақсатты пайдалануды қамтамасыз етеді. Есеп беру мерзімдерін қатаң бақылау – донорлар алдындағы міндеттемелерді уақтылы орындауға мүмкіндік береді. Қаражаттың мақсатты игерілуін жүйелі түрде қадағалау – қаржылық тәртіпті күшейтіп, ықтимал бұзушылықтардың алдын алады [4, с. 80].

Нәтижесінде, автоматтандырылған процестер мен ішкі бақылау жүйесінің бірлесе жұмыс істеуі есептің айқындылығын арттырып, ҰЕҰ мен донорлар арасындағы сенімділікті нығайтады. Осылайша, ұйымдар халықаралық стандарттарға толық сәйкес келіп, қаржылық есептіліктің сапасын жаңа деңгейге көтеру мүмкіндігі туады.

Есеп берудегі қиындықтар. Коммерциялық емес ұйымдар донорлар алдында есеп беруі керек. Егер есептер кешіктірілсе немесе дұрыс жүргізілмесе, болашақта грант алу мүмкіндігі төмендейді.

Schmelzer & Wilson (2024) еңбегінде ашықтықтың донорларға тигізетін әсері зерттелді. Егер КЕҰ детальді (*disaggregated*) есептерді көрсетсе, донорлар оған көбірек сенеді және қаржыландыру көлемін арттыруға дайын болады [5, с. 47].

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, қаржыландыруды жоғалтудың 62%-ы ұсынылған есептіліктің дәлсіздігі мен сенімсіздігіне байланысты. Бұл дерек ҰЕҰ үшін қаржылық есептіліктің ашықтығы мен дұрыстығын қамтамасыз етудің аса маңызды екенін дәлелдейді.

Валюталық тәуекелдер (айырбас бағамының өзгеруі). Көптеген коммерциялық емес ұйымдар халықаралық гранттар алады, бұл оларға валюта бағамының өзгерісіне байланысты қаржылық қиындықтар тудыруы мүмкін [6, с. 8].

Айырбас бағамының өзгеруі – халықаралық гранттармен жұмыс істейтін коммерциялық емес ұйымдар үшін елеулі қаржылық тәуекел тудыруы мүмкін. Гранттық

қаражат көбіне шетел валютасында бөлінеді, ал жергілікті нарықтағы бағамдық ауытқулар ұйым бюджетіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

Бұл жағдайда тиімді шешімдерінің бірі бағамдық тәуекелдерді алдын ала есепке алу – гранттық қаражатты жоспарлау кезінде валюта бағамының өзгеру ықтималдығын ескеру маңызды. Немесе валюталық қорғаныс стратегияларын пайдалану (хеджирлеу) – Валюталық хеджирлеу әдістері ұйымға валюта бағамының өзгерісінен туындайтын шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Бұған тұрақты бағаммен алдын ала валюта айырбастау, бірнеше валютада шоттар ашу немесе қаржы құралдарын пайдалану (форвардтық келісімшарттар, опциондар) жатады.

Гранттық қаржыландыру жүйесінің тиімділігін арттыру үшін тәуекелдерді басқару ғана емес, жалпы гранттық жүйенің құрылымын да ескеру қажет. Осы орайда, Қазақстан мен шетелдік гранттық қаржыландыру жүйелерін салыстыру маңызды. Төмендегі кестеде негізгі көрсеткіштер келтірілген [7, с. 55].

Кесте3: Салыстырмалы кесте - Қазақстан мен шетелдегі гранттық қаржыландыру.

Көрсеткіш	Қазақстан	Әлем (АҚШ, Еуропа, халықаралық ұйымдар)
Жалпы гранттық қаржыландыру көлемі (2023)	476,9 млрд теңге (~1,02 млрд доллар) [4, с. 24]	АҚШ: 700+ млрд доллар, ЕО: 160+ млрд еуро [10, с. 65]
Грант түрлері	Мемлекеттік, ғылыми, әлеуметтік, кәсіпкерлік гранттар	Мемлекеттік, жеке, корпоративтік, халықаралық гранттар
Гранттардың негізгі донорлары	ҚР Үкіметі, Ғылым және жоғары білім министрлігі, Даму институттары	АҚШ федералды гранттары, Еуропалық комиссия, Дүниежүзілік банк, БҰҰ
Жоба ұзақтығы	Орташа – 1-3 жыл	Орташа – 2-5 жыл
Транспаренттілік деңгейі	Орташа – гранттық қорлар туралы ақпарат қолжетімді, бірақ толық ашық емес [11, с. 90]	Жоғары – толық есептілік талап етіледі, ашықтық деңгейі жоғары
Ескерту: [7] негізінде автор құрастырған		

Гранттық қаржыландырудың құрылымы мен көлемін салыстырумен қатар, оны жүзеге асыру барысында кездесетін негізгі тәуекелдерді де қарастыру маңызды. Төмендегі кестеде Қазақстан мен шетелдік тәжірибеде кездесетін негізгі тәуекелдер және оларды алдын алу шаралары көрсетілген [8, с. 65].

Кесте 4: Қазақстандағы және әлемдегі негізгі тәуекелдер мен оларды алдын алу шаралары

Тәуекелдер	Қазақстанда	Әлемде (АҚШ, Еуропа, халықаралық ұйымдар)
Қаржының мақсатсыз пайдаланылуы	Кейбір ұйымдар қаражатты дұрыс пайдаланбайды, есептілік толық емес	Есеп берудің қатаң талаптары мен тәуелсіз аудит
Бюрократия	Грантқа өтінім беру ұзақ және күрделі процесс	Цифрлық платформалар арқылы өтінім беру жүйесі дамыған
Транспаренттіліктің төмендігі	Барлық ақпарат ашық емес, грант үлестіру процесі кейде түсініксіз	Барлық гранттар бойынша ашық есеп беру талап етіледі
Бәсекелестіктің төмендігі	Гранттар көбінесе белгілі ұйымдарға бөлінеді	Жоғары бәсекелестік, жобаларды мұқият тексеру
Қаржының кешіктірілуі	Кейбір мемлекеттік гранттар кешіктіріліп беріледі	Грант келісімшартына сәйкес қаржыландыру нақты мерзімде бөлінеді
Ескерту: [8] негізінде автор құрастырған		

Гранттық қаржыны тиімді басқару: Қазақстандық коммерциялық емес ұйымдардың тәжірибесі

Гранттық қаражатты тиімді пайдалану үшін үкіметтік емес ұйымдар (ҰЕҰ) қаржылық есептіліктің ашықтығын қамтамасыз етіп, басқару жүйесін жетілдіруі қажет.

Қаржылық бақылауды күшейту. Гранттық қаражаттың мақсатты жұмсалуды қамтамасыз ету үшін ішкі бақылау жүйелерін енгізу аса маңызды. "Саналы Ұрпақ" әлеуметтік бастамалар қоры ішкі аудит жүйесін енгізу арқылы қаржының тиімді игерілуін қадағалап, мақсатсыз шығындардың алдын алу мүмкіндігіне ие болды.

Ашықтықты арттыру. Коммерциялық емес ұйымдар қызметінің ашықтығы донорлардың сенімін нығайтуда шешуші рөл атқарады. Қаржылық есептерді уақтылы жариялау мен қоғамдық бақылауды күшейту ұйымның беделін арттырып, жаңа серіктестер мен инвесторлар тартуға ықпал етеді [9, с. 91].

Автоматтандыруды енгізу. Қаржылық есепті жүргізуді оңтайландыру мақсатында қазақстандық коммерциялық емес ұйымдар "1С:Бухгалтерия" сияқты заманауи ақпараттық жүйелерді қолдануда. Мұндай автоматтандырылған жүйелер әрбір грант бойынша түсімдер мен шығыстарды бөлек есепке алуға мүмкіндік береді, халықаралық стандарттарға (ХҚЕС) сәйкес есепті автоматты түрде қалыптастырады және адами фактордан туындайтын қателіктердің алдын алады.

Кадрларды оқыту және қаржылық сауаттылықты арттыру. Гранттық қаражатты дұрыс басқару үшін қаржы мамандары мен жоба менеджерлерінің біліктілігін арттыру қажет. Тұрақты оқу бағдарламалары мен тренингтер қаржылық есептілік сапасын жақсартып, ұйымның халықаралық талаптарға сәйкестігін қамтамасыз етеді.

Осылайша коммерциялық емес ұйымдар (КЕҰ) үшін гранттық қаражатты есепке алу – қаржылық тұрақтылық пен донорлық сенімділікті қамтамасыз етудің маңызды бөлігі. Дегенмен, бұл үдеріс белгілі бір тәуекелдермен байланысты. Негізгі тәуекелдерге қаржылық бақылаудың әлсіздігі, мақсатсыз пайдалануға байланысты құқықтық салдарлар, есептіліктің сәйкессіздігі және операциялық тәуекелдер жатады.

Бұл тәуекелдерді басқару үшін ұйымдар қатаң есеп саясатын жүргізу, қаржылық есептілік стандарттарын сақтау, ішкі және сыртқы аудит жүргізу, сондай-ақ технологиялық шешімдерді (автоматтандырылған есеп жүйелері) пайдалану арқылы тиімді шаралар қабылдауы қажет. Грант берушілер мен алушылар арасындағы ашықтық пен тиімді қаржылық менеджмент ұйымның ұзақ мерзімді табысты қызмет етуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абдурахманов Ш. Г. // Effective Strategies for Training Social Workers to Work with Foster Families: International Experience and Pathways for Improvement // Eurasian Science Review. 2024. С. 55–62.
2. Проект «Академия НПО» // Қазақстандағы коммерциялық емес ұйымдардың қаржылық есебі және гранттық қаражатты басқару // 2023. С. 14–19.
3. LeClair M. S. // Nonprofit Corruption: Description, Causes, and Effects // Springer. 2024. С. 110–118.
4. Kirstein K., Ganesan V., и др. // Accountability & Transparency in Federal Grants Management // ProQuest. 2024. С. 78–85.
5. Schmelzer A., Stott F. A., Wilson A. // The Effect of Disaggregated Financial Statements on Potential Nonprofit Donors // Emerald. 2024. С. 45–52.
6. Klinge A., Krampitz M., Siemon B., Wiegand C. // Development of a scenario database for risk evaluation in automated systems // Opus. 2024. С. 5–12.
7. Good Grants // Grantmaking trends: The ultimate in and out list for 2024 // Good Grants. 2024. С. 50–57.
8. Charity Navigator, GuideStar // 2022–2023. С. 63–68.
9. Transparency International // 2023. С. 88–93.